

6.2 Daňový systém

V části věnované státnímu rozpočtu jste se dozvěděli, že **významným příjmem státu jsou daně**.

Historicky je vznik daní spojen se vznikem a rozvojem státu a s předchůdci dnešních daní se setkáváme již ve starém Řecku a Římě. Významný ekonom naší první republiky **Karel Engliš** daň definoval jako **příspěvek na podpůrnou úhradu veřejné správy financované podle osobní a věcné únosnosti poplatníka**.

Dnešní pojetí **daně**:

Daň = příjem veřejných rozpočtů (státního rozpočtu a místních rozpočtů), který **ze zákona** (povinně) **odčerpává část důchodu subjektu** (příjmu, majetku poplatníka), **na nenávratném principu** (společnost tyto peníze vynaloží podle potřeb, tedy nikoliv úměrně podle výše odvedené daně jednotlivců). Uspokojovány budou i potřeby těch, kteří daně vůbec neplatí (**princip solidarity**).

Daňový systém je v každé zemi stanoven příslušným zákonem a jednotlivé země se mohou v daních výrazně lišit. Daňová soustava určitého státu vždy odráží konkrétní ekonomické podmínky a ne náhodou patří daňové zákony ve všech zemích světa mezi zákony nejčastěji novelizované (měněné). Stát je zde hned v několika směrech tlaků:

- stát potřebuje vybrat **co nejvíce peněz**, aby mohl rozvíjet své aktivity,
 - **občané a firmy** naopak chtějí odvádět **co nejméně daní**, aby jim zůstalo co nejvíce pro vlastní potřeby,
 - řada daní je svázána s **mezinárodním obchodem a pohybem kapitálu** - zde jsou zase tlaky na stát, aby **sjednotil své daně** s ostatními zeměmi a podepsal s nimi **dohody o zamezení dvojího zdanění**,
-
- stát musí respektovat **sociální únosnost daní** (to jej vede k systému úlev, výjimek apod.),
 - při konstrukci daňového systému musí stát zohledňovat i **technická a ekonomická kritéria vybíratelnosti a vymahatelnosti daní** (čím složitější systém s větším počtem výjimek, tím se administrativní náročnost výběru daní zvyšuje a samozřejmě i prodražuje - stát potřebuje více a kvalifikovanějších úředníků, narůstají mzdové náklady, náklady na prostory, vybavení, techniku, atd. Stát sice vybere více daní, ale také více peněz neproduktivně utratí).

Daňový systém je trvalým hledáním kompromisu mezi těmito tendencemi (ročně u nás dochází k 200 až 300 změnám v daňových zákonech).

Zásadní daňová reforma v naší republice proběhla k **1.1.1993**. Daňový systém měl stanoveny následující **principy**:

1. **spravedlnost zdanění** - stejné podmínky pro různé typy subjektů, pro tuzemské i zahraniční firmy atd.,
2. **všeobecnost zdanění** - zdanění podléhají všechny typy vlastnictví (daň z úroků platíte stejnou v polostátní bance, privátní bance i družstevní kampaňce),
3. **účinnost zdanění** - vhodným zdaněním stimulovat žádoucí aktivity (slevy na dani podnikatelům při zaměstnávání tělesně postižených občanů, úlevy při sponzoringu sportovních, kulturních, vzdělávacích, charitativních a podobných organizací, podpora investic mimořádným odpočtem z daňového základu apod.),
4. **harmonizace** - sblížování naší daňové soustavy se systémy Evropské unie (zrušili jsme daň z obratu a zavedli daň z přidané hodnoty apod.)

Od roku 2014 (v návaznosti na zásadní změny v novém občanském zákoníku) má naše **daňová soustava** následující **strukturu**:

Přímé daně

- **důchodové**:
 1. **daň z příjmu** fyzických osob a právnických osob,
- **majetkové**:
 2. **daň z nemovitých věcí**,
 3. **daň z nabytí nemovitých věcí** (daň dědická a darovací byly zrušeny a spadají pod zákon o dani z příjmu);
 4. **daň silniční**.

Nepřímé daně

- **univerzální**:
 5. **daň z přidané hodnoty**,
- **selektivní**:
 6. **daně spotřební** (z minerálních olejů, z lihu, z piva, z vína a meziproduktů, z tabákových výrobků);
 7. **daně energetické** (daň ze zemního plynu, daň z pevných paliv, daň z elektřiny);
 8. **daň z hazardních her** - nový zákon od roku 2017.

Od roku 2011 vstoupil v platnost Daňový řád, který upravuje procedury vybírání daní (dříve zákon o správě daní a poplatků).

Nepřímé daně se liší od přímých daní tím, že je **platíme při každém nákupu zboží a služeb**, kterými jsou tyto daně zatíženy. Častokrát si jako kupující ani neuvědomujeme, kolik takto státu odvedeme peněz. Neplatíme je ale přímo státním institucím, ale celou cenu (včetně daně) uhradíme prodávajícímu, který má pak povinnost tuto daň státu odvést. Odtud tedy název daně nepřímé. U **přímých daní každý poplatník** (pojem ihned vysvětlím) **podává přímo na finančním úřadě daňové přiznání a daň přímo uhradí** (máte-li chatu, musíte v určeném termínu podat na finančním úřadě přiznání k dani z nemovitosti a daň také zaplatit).

Než si vysvětlíme jednotlivé druhy daní, musíme se naučit některé **základní pojmy**:

- **poplatník** - je fyzická či právnická osoba, z jejíchž peněz je daň placena (ten, z jehož kapsy peníze ubudou);
- **plátce** - je fyzická či právnická osoba, která má ze zákona povinnost peníze odvést státu.

Plátce a poplatník jsou někdy jedna osoba (viz uvedený příklad chaty a daně z nemovitosti), ale **někdy může být plátce jiná osoba než poplatník**. Příkladem je **daň z přidané hodnoty**: nakupující nakoupí zboží a zaplatí prodávajícímu cenu včetně DPH - **poplatníkem je v tomto případě nakupující** (z jeho kapsy ubyly peníze) a **plátcem daně je prodávající** (má povinnost v nejbližším zúčtovacím období daň odvést finančnímu úřadu);

- **základ daně** - částka, ze které se určitým procentem vypočítá odváděná daň;
- **daň** - vypočítaná částka, kterou plátce odvádí finančnímu úřadu;
- **sazba daně** - procentem vyjádřený poměr daně k základu daně;
- **daně důchodové** - platí poplatníci podle výše svého příjmu;
- **daně majetkové** - platí poplatníci podle druhu a velikosti svého nemovitého majetku, při majetkových převodech (darování, dědictví, prodej či převod nemovitostí) a při využívání silničních motorových vozidel pro podnikání;
- **daně univerzální** (DPH) - jsou vybírány při prodeji téměř všech druhů zboží a služeb;
- **daně selektivní** (spotřební daň, daň pro životní prostředí) - jsou vybírány pouze u vybraných druhů zboží (alkohol, cigarety, benzin a nafta, pevná paliva, zemní plyn, elektřina).